

לימוד נבואות ע"י השואה לתורה

קלמן הימלפרב

לעילוי נשמת אבי מורי

ר' משה יעקב ב"ר קלונימוס קלמן ז"ל.

אחת הבעיות המרכזיות בה נתקל מורה הבא ללמד נבואה מספרי הנביאים האחרונים, היא החד גוניות בחלק מן הנבואות. בניגוד לנביאים ראשונים, העוסקים בצד הסיפורי, יש בספרי נביאים אחרונים עיסוק בנושאים כמו עבודה זרה, נביאי שקר וכד'. נוסף לכך קיימת גם בעיית המילים הקשות, כך שלרוב נתקל התלמיד בשיטת הלימוד הנפוצה: חלוקת פרק ואח"כ קריאת כל פסוק והסברו, כשמידי פעם ישנם שני פירושים לפסוק. דרך זו אינה מעוררת ענין רב בתלמידים, אם ננקוט לשון המעטה. חושבני, שאחת הדרכים למנוע מצב זה, היא לימוד הנבואות ע"י ההשואה לתורה. גם הנביאים עצמם, כאשר אמרו את נבואותיהם, השתמשו בביטויים דומים המופיעים בתורה, וזאת כאמצעי איום לעם אשר לא נרתע מדבריהם, אך שמוש בסגנון מקביל, או אזכור איסור דומה בתורה יכול לעורר נשכחות גם אצל הרשעים ביותר⁽¹⁾. נוכל ללכת בדרכו של הנביא, ולהביא את התלמיד להשוואה עם דברי התורה, מה שגם ימנע את השגרה בלימוד. נדגים את הדברים בנבואת ירמיהו, פרק כג, פסוקים ט-לב, העוסקת בנביאי שקר⁽²⁾.

א. הקדמה:

שאלה: מהו נושא הקטע? תשובה: נביאי השקר.
שאלת הכוונה: מה פירוש "נביאי שקר" לדעתכם? התשובה הפשוטה תהיה - נביא האומר דברי שקר.
נעסוק עתה בסוגי נביאים, כפי שהם מופיעים בתורה, ונראה שיש גם נביאי שקר שאומרים דברי אמת. בשלב זה נרשום על הלוח את הפסוק בדברים יח, כ, ברווחים מתאימים כדלהלן:

(1) עיין בהקדמת עמוס חכם לספר עמוס, בהוצאת "דעת מקרא".

(2) הרעיון של חלוקה כללית בין נביאי שקר לנביאי בעל - עפ"י גליונות

לעיון בספר ירמיהו לפרופ' נחמה ליבוביץ, עמ' 83.

(לוח א:) אך הנביא

1. אשר יזיד לדבר דבר בשמי -
2. את אשר לא ציויתיו לדבר -
3. ואשר ידבר בשם אלוהים אחרים -

ומת הנביא ההוא.

ננסה להגיע יחד עם התלמידים לשלשת סוגי נביאי השקר כפי שמביא רש"י בפסוק זה.

שאלה: מהו הסוג השלישי המופיע בפסוק? תשובה: מתנבא בשם עבודה זרה.

שאלה: מהו לדעתכם הסוג הראשון (עם דגש על המילים "לדבר דב בשמי")? תשובה: נביא שמתנבא מה שה' לא אמר כלל.

שאלה: לפי זה איזה חלק מיותר בפסוק? תשובה: "את אשר לא ציויתיו לדבר".

קריאת הסבר רש"י למילים אלו: "מה שלא נאמר לו ונאמר לחברו".

שאלה: במה זה שונה מהסוג הראשון שהזכרנו? תשובה: בסוג הראשון לא נאמר כלל, ובסוג השני לא נאמר לו אך נאמר לחברו. (למתקדמים: הדיוק של רש"י בפסוק "את אשר לא ציויתיו" - אך ציויתי את חברו).

ב. נשווה עתה בין סוגי הנביאים המופיעים בפס' יג-יד.

שאלה: מהם שמות הנביאים בפס' יג-יד? תשובה: נביאי שומרון ונביאי ירושלים. כאן אפשר לרענן את זכרונם לגבי העיר שומרון כבירת ישראל. נערוך השוואה בעזרת התלמידים בין שני סוגים אלו, ע"י שאלות מנחות המופיעות בטור הימני בטבלה.

נביאי ירושלים	נביאי שומרון	הענין (לוח ב:)
ראיתי שערורה	ראיתי תפלה	מה ראה הנביא?
להלוך בשקר	הנבאו בבעל	חטא הנביאים
חזקו ידי מרעים	ויתעו את עמי	מה גרם לעם?
היו לי כלם כסדום...		

בשלב זה ישוו התלמידים מבלי שיבינו את משמעות ההבדלים, הדבר יעורר את סקרנותם לסיבת השוני.

ג. כדי להבין את ההבדלים נקרא עם התלמידים את דברי הרד"ק (בפס' יג), העוסקים ברקע ההסטורי - נביאי שומרון ניבאו בבעל מה שאין כן נביאי ירושלים.

שאלה: לפי הרד"ק, איזה סוג נביאים הם נביאי שומרון? תשובה: מתנבא בשם ע"ז, סוג שלישי לעיל.

שאלה: איזה סוג נביאים הם נביאי ירושלים? תשובה: סוג ראשון לעיל, מתנבא מה שה' לא אמר כלל ("הלוך בשקר").

שאלה: מה פירוש המילים "תפלה" ו"שערורה" לפי המצודות? תשובה: "תפלה" - דבר תפל בלי טעם. "שערורה" - שערוריה.

שאלה: מה יותר חמור? תשובה: שערורה.

לפי זה נגיע עם התלמידים למסקנה שחטאם של נביאי ירושלים חמור יותר.

שאלה: איך אפשר להוכיח עוד מהנאמר על נביאי שומרון וירושלים בפס' יג-יד, שמעשה נביאי ירושלים חמור יותר? תשובה: בנביאי ירושלים יש תיאור מפורט יותר מה זה גרם לעם.

שאלה: מדוע לדעתכם מעשה נביאי ירושלים חמור יותר?

בשלב זה ננסה להגיע עם התלמידים לעובדה שנביאי ירושלים הלכו בשקר במזיד וביודעין, לעומת נביאי הבעל; או לעובדה שנביאי ירושלים "חזקו ידי מרעים" - ליצנות אחת דוחה אלף תוכחות. יש אפשרות לתת לתלמידים לומר תשובות מקריות שיתכן שיש בהן אמת.

בשלב זה ניתן להכנס להסבר הפסוקים תוך הדגשה של פרטים כמו: כיצד חיזקו נביאי ירושלים ידי מרעים (פס' יז), מחלוקת מצודות ומלבי"ם בפס' יח, וכד'. (כאן גם המקום לבאר לתלמידים שהסיבה שירמיהו כואב את בעיית נביאי השקר היא משום שהוא נפגע בעצמו מנביא כזה (ירמיהו כח). ניתן אף להוכיח שנביא השקר חנניה שייך לסוג ב', שבו לא עסקנו עדיין, מתנבא מה שלא נאמר לו אך נאמר לחברו, עפ"י רש"י שם בפס' א).

לסיום השעור ניתן למצוא את סוג ב' של נביאי השקר, מתנבא מה שנאמר לחברו, בפס' ל: "מגנבי דברים איש מאת רעהו".

יתכן להעביר נושא כזה במשך שני שעורים, תלוי בסוג התלמידים. לא כל פרק בנביא אפשר להשוות עם התורה, אך השוואה כזאת, אם הדבר אפשרי, תוסיף טעם רב ללימוד.